

EKOLOGICKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ V NOVÝCH ČLENSKÝCH ZEMÍCH EU

Organic Farming in the New Member Country of the EU

Jana Kalinová, Jan Moudrý

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zemědělská fakulta

Summary: Nowadays the area of soil in the organic farming system and the number of organic farms increase in all countries. At least developed organic farming is from the new member countries in Malta to the contrary of Slovenia, Hungary, ČR or Slovakia. Although legislative conditions for organic farming were created in the all countries, the principal problem is lack of seeds, agents of plant protection, special equipment for weed management or feeds but also use of knowledge about suitable organic procedures directly on the organic farms. Most of the countries must solve processing production to final products, expansion of line of domestic bioproducts and their use on the own market, regular awareness through public media.

Key words: *organic farming, EU, situation, production, area*

Souhrn: Ve všech zemích dochází v posledních letech k nárůstu ekologických ploch a počtu ekologicky hospodařících podniků. Nejméně rozvinuté ekologické zemědělství z nových zemí EU je na Maltě. Opakem je Slovinsko, Maďarsko, ČR či Slovensko. Přes vytvořené legislativní podmínky je hlavním problémem nedostatek osiva, prostředků ochrany rostlin, speciálních strojů pro regulaci plevelů či krmiv, ale i uplatňováním znalostí vhodných ekologických postupů přímo na farmách. Ve většině zemí není vyřešeno zpracování získaných produktů do konečných výrobků, dostatek širokého sortimentu domácích bioproduktů a jejich uplatnění na trhu, pravidelná informovanost veřejnosti prostřednictvím médií.

Klíčová slova: *ekologické zemědělství, EU, stav, produkce, plocha*

Úvod

Podíl plochy ekologického zemědělství tvořil v roce 2003 podle Evropské komise (2005) ve státech Evropské unie (EU – 25) 21,8 % z celosvětově zemědělsky využívané půdy. Evropská unie je tak na třetím místě za Oceánií (43,2 %) a Latinskou Amerikou (23,7 %).

Nové členské země přispěly v roce 2004 k zvýšení plochy EU o 679 366 ha, celkem na

5 770 061 ha, a také ke zvýšení počtu podniků a farem o 11 776, celkem na 140 460. Procento plochy ekologicky obhospodařované půdy se však vlivem nárůstu celkové zemědělsky využívané půdy snížilo o 1,19 % na 3,37 %. V roce 2005 byl v EU – 25 zachován rostoucí trend ekologické zemědělství. Vzrostl počet farem (154 192), plocha (6 243 394 ha) a podíl plochy ze zemědělsky obhospodařované půdy dosáhl 3,65 % (FiBL 2006).

Materiál a metody

Na základě statistických údajů Evropské komise (2005), FiBL (2006), šetření provedených v rámci projektu 6.RP (Radics 2006) a dalších dostupných údajů byla zhodnocena situace v oblasti agrotechniky, ochrany

rostlin, osiv a všeobecného stavu v nových členských zemích EU (ČR, Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Malta, Maďarsko, Polsko, Slovensko, Slovinsko), které přistoupily v roce 2004.

Výsledky

Největší plocha ekologického zemědělství (EZ) z nových členských zemí EU je podle statistik z roku 2004 v ČR (254 995 ha), následuje Maďarsko (128 690 ha). Z pohledu podílu plochy EZ z plochy zemědělské půdy je to potom největší zastoupení v ČR (8,94 %), Estonsku (6,0 %) a Slovinsku (4,7 %). V těchto třech státech je současně ale i největší podíl TTP (80 – 90 %). Specifické využití půdy v EZ je na Kypru, kde je převážná část ploch využívána pro produkci oliv (40 %), karobu (7 %), ořechů (7 %), vinné révy (6 %) aj. a orná půda tvoří 23 % plochy EZ. Orná půda zabírá největší plochu EZ v Lotyšsku (83 %). Obilniny jsou pěstovány nejvíce v Litvě (13 % u plochy EZ) a Maďarsku (26 %) kde se jejich plochy pohybují

nad průměrem EU - 25 (14,8 %). Ve většině zemí je nedostatek ekologické zeleniny a ovoce.

Největší počet farem je v Polsku (3760), kde se v EZ uplatňují hlavně drobní zemědělci, a Slovinsku (1550). Nejmenší počet farem je na Maltě (10), což odpovídá teprve nově se rozvíjejícímu odvětví. Malta je také zemí kde je v současnosti nedostatek odborných informací a poradenského servisu pro EZ. Podpora EZ podle velikosti farmy je uplatňována na Kypru (nad 0,1 ha), v Estonsku (nad 1 ha), Maďarsku (nad 1 ha), Litvě (nad 0,1), Polsku (nad 1 ha) a Slovinsku (od 1 do 100 ha).

Nařízení EU 2092/91 a 1804/1999 je platné a shodné s EU ve všech nových členských státech. Podobně jako v ČR byl ve Slovinsku přijat akční plán rozvoje EZ jehož cílem je do roku 2015 dosáhnout 15 % ekologických farem, 20 % ekologických ploch ze zemědělsky využívané půdy, 10 % podíl bioproduktů na trhu a trojnásobné zvýšení ekologických turistických farem. V ČR je cílem dosáhnout v roce 2010 podíl cca 10% zemědělské půdy v EZ z celkové výměry zemědělské půdy. Akční plán rozvoje ekologického zemědělství přijala také Slovenská a Polská vláda. V Lotyšsku byl vytvořen národní program rozvoje ekologického zemědělství pro období 2003-2006.

I když je ve všech zemích vyřešena odpovídající legislativa pro EZ a tedy i certifikaci osiv, zůstává ve všech zemích velkým problémem produkce dostatečného množství kvalitního ekologického osiva. V roce 2004 byly největšími producenty osiva z nových zemí EU Maďarsko (558 133 kg) a ČR (150 000 kg), následuje Slovinsko a Lotyšsko (60 000 kg). Bohužel, ale v některých zemích jako je Polsko, Litva či Malta množství vyprodukovaného osiva není zatím přesně sledován. Na Kypr jsou ekologická osiva dovážena, není zde žádná místní produkce. Databáze ekologického osiva dostupné v dané zemi prostřednictvím internetu jsou podobně jako v ČR založeny v Polsku, Litvě, Lotyšsku, Maďarsku, Estonsku i Slovensku (www.piorin.gov.pl; www.rinkosdb.lzua.lt; www.vaad.gov.lv; www.ommi.hu; www.plant.agri.ee; www.uksup.sk). Ve většině případů jsou umístěny na stránkách institucí podobných našemu UKZUZ či SRS. V žádné zemi zatím není k dispozici seznam s doporučenými odrůdami pro ekologické zemědělství, zde je tedy stále otevřený prostor pro výzkum, výběr a šlechtění odrůd které by se v těchto podmínkách osvědčily.

Zelené a organické hnojení přispívá v ekologickém systému hospodaření ke zvýšení obsahu organické hmoty v půdě. Na Kypru má dobrou tradici využívání leguminóz v OP jako fixátorů dusíku, naopak např. v Polsku je zařazení leguminóz do OP často opomíjeno. Problémy jsou s dostatkem fosforu a draslíku v půdě i nedostatkem organických hnojiv na farmách bez chovu dobytka (Estonsko). Aplikace hnojiv na základě pravidelných analýz a národního monitorovacího systému půdní úrodnosti je běžná v Maďarsku a Slovensku, podobně jako v ČR, naopak Lotyšsko a Slovinsko si stěžují na nedostatek informovanosti farmářů o stavu půdy. Ve všech zemích jsou organická hnojiva aplikována v ekologickém systému hospodaření na více než trojnásobném podílu ploch než konvenčním (70 – 100 % / 20 – 35 %). Výjimkou je Estonsko a Kypr kde je v konvenčním i ekologickém systému hospodaření využívání organických hnojiv na velmi podobné úrovni (min 70 % konvenčních a 80 – 90 % ekologických ploch).

Ve většině zemí např. Slovinsku, Maďarsku, Lotyšsku aj. je osevní postup příliš krátký, nevyvážený a s nízkým podílem leguminóz. Extrémem pak je Kypr (např. osevní postup vojtěška – pšenice nebo špalda – tykev olejná - šplada) či Malta, kde se kromě vlivu

tržních podmínek projevuje i vliv podnebí. V Litvě existují definované přesné požadavky na osevní sled plodin podle pravidel ekologického hospodaření a také nařízení EU 2092/91 uvádí nutnost zachování biologické aktivity půdy a půdní úrodnosti mimo jiné dostatečným zastoupením leguminóz v osevním postupu.

Společné pěstování několika různých plodin je časté především na Kypru. Převažují kombinace dvou plodin, z nichž je většinou jedna leguminóza např. pšenice + hrách, žito + vikev, kukuřice + bob, kukuřice + sója, ale i např. čirok + kukuřice + slunečnice.

V oblasti ochrany rostlin je problémem nedostatek registrovaných přípravků pro ochranu rostlin či jejich špatná dostupnost pro vysoké pořizovací náklady. Používání přípravků na bázi organických a minerálních látek jako např. Bentonit, síra, měďnaté soli, rostlinné a minerální oleje, propolis, lecitin, extrakt z houby Shiitake, kasein, ocet, extrakty z mořských řas, želatina aj.) je nejvíce běžné v Lotyšsku, naopak téměř se nepoužívají (2-3 dostupné přípravky) např. v Polsku či Litvě. Nejširší sortiment preparáty na bázi mikroorganismů je k dispozici v ČR a na Slovensku, pouze do 2 přípravků je registrováno na Maltě, v Litvě, a Estonsku. Na bázi členovců je 23 přípravků registrováno v Polsku a 22 ve Slovensku, žádné pak na Maltě či v Estonsku. Přes vytvořené a funkční poradenské služby je stále pocíťován nedostatek informovanosti farmářů a veřejnosti o možnostech a postupech použití biologické ochrany.

Při regulaci plevelů je za největší problém ve všech zemích považován dostatek speciálních strojů a také jejich vysoké pořizovací náklady. Potíže jsou také způsobeny neuplatňováním poznatků o možnostech regulace plevelů v praxi. Nejzávažnějším problémem všech zemí zůstává především regulace vytrvalých plevelů a šíření invazních druhů. Ekologické hospodaření se pozitivně projevilo na výskytu vzácných druhů plevelů, kdy je na polích např. ve Slovinsku znovu možné běžně nalézt některé vzácné druhy plevelů.

V posuzovaných zemích převažují dobré možnosti pro tradiční pastevní chov zvířat (především Polsko, Slovinsko, Litva). Uzavřenost systému ale často působí potíže při zajišťování dalších ekologických krmiv. S jejich nedostatek se potýkají ve Slovinsku, Estonsku, či Litvě. Problémy jsou také v ekologických chovech s veterinárním ošetřením zvířat jako např. mastitidami či parazity. Největší počet chovaných zvířat na jednotku plochy je ve Slovinsku (0,96 DJ/ha) což je téměř dvojnásobek jak průměr států EU-15, který je 0,49 DJ/ha. Relativně vysoké je zastoupení i na Slovensku (0,47 DJ/ha) a ČR (0,34 DJ/ha) ve většině zemí převažuje chov skotu. Nad 70 % tvoří jeho zastoupení v ČR, Litvě, Estonsku, Slovinsku a Slovensku. Naopak skot není chován na Kypru, kde jsou podmínky pro pastevní chov zvířat velmi omezené či Maltě kde ekologické farmy chovající zvířata zatím nevznikly. Malý počet zvířat je také prozatím chován v Lotyšsku. Ekologické akvakultury jsou na rozdíl od České republiky běžné v Maďarsku Lotyšsku i Litvě.

V žádné z nových členských zemí zatím nebyly certifikovány lesy jako ekologické.

Ve většině zemí je nedostatek zpracovatelských kapacit a problémy jsou také s odbytem bioproduktů. Maďarsko je závislé na exportu, protože má stále malý domácí trh. Přibližně 90 % maďarských bioproduktů je určeno na export do Německa, Rakouska, Švýcarska a Nizozemí. Exportuje se především obiloviny a olejnin. Maďarské konvenční maloobchodní řetězce mají na trhu bioproduktů 60 % podíl. Následují specializované bioobchody a obchody se zdravou výživou, které mají 35 % trhu. Na třetím místě jsou ekologické dodavatelské služby, zemědělské trhy a přímý prodej, jejichž tržní podíl je cca 5 % (www.bio-markt.info).

Největší část Slovenské produkce biopotravin jde zatím na export, především do Rakouska, Maďarska a České republiky. Zpracování a prodej pro domácí trh jsou minimální. Podíl bio-produktů na celkové potravinářské produkci byl v roce 2004 méně jak 0,1 % (www.bio-markt.info).

V Litvě je jen několik málo zpracovatelů s dostatečnými kapacitami pro výrobu na export. Bioprodukty jsou zde nabízeny ve všech větších řetězcích supermarketů (www.organic-market.info).

Závěr

Ve všech zemích dochází v posledních letech k nárůstu ekologických ploch a počtu podniků ekologicky hospodařících. Nejméně rozvinuté ekologické zemědělství z nových zemí EU je prozatím na Maltě. Opakem je Slovinsko, Maďarsko, ČR či Slovensko. Přes vytvořené legislativní podmínky je hlavním problémem nedostatek osiva, prostředků ochrany rostlin, speciálních stojů pro regulaci plevelů či krmiv, ale i uplatňování znalostí vhodných ekologických postupů přímo na farmách. Ve většině zemí není vyřešeno zpracování produktů do konečných výrobků, dostatek širokého sortimentu domácích bioproduktů a

Nízké mzdové náklady v Polsku dávají šanci polským firmám konkurovat na evropském trhu s biopotravinami. Na Polském trhu scházejí především zpracovatelské podniky a efektivní velkoobchodní a dodavatelské struktury. Na domácím trhu je očekávána vzrůstající poptávka po ekologických produktech (www.sixtytwo.biz).

Dobře rozvinutý trh s biopotravinami je ve Slovinsku. Vedle specializovaných obchodů nabízí biopotraviny stále více supermarketů, které mají největší podíl na trhu.

Novým trendem je snaha podpořit prodej domácích ekologických výrobků jejich označením např. ve Slovinsku či ČR. Ve Slovinsku řetězec supermarketů Mercator, nabízí jako jediný slovinské bioprodukty. Česká Firma „bio nebio s.r.o.“ se snaží propagovat domácí biosuroviny označením logem „České BIO“.

Důležitá také zůstává propagace bioproduktů a informovanost veřejnosti. V žádné ze z nových členských zemí není pravidelný program ve veřejných médiích, který by se tomuto tématu věnoval, výjimkou je pouze pravidelné rozhlasové vysílání na Kypru.

jejich uplatnění na trhu či pravidelná informovanost veřejnosti prostřednictvím médií. Dobře rozvinutý trh s biopotravinami je ve Slovinsku. Pozitivním trendem je snaha o podporu prodeje domácích bioproduktů na domácím trhu.

Od 1.1.2007 jsou dalšími členskými státy EU Bulharsko a Rumunsko, ve kterých už má EZ také svoji tradici a platná legislativní opatření. Zejména v Rumunsku může být EZ velkou šancí pro malé farmáře. Již v roce 2004 existovalo v této zemi 2719 ekologických farem, zatímco v Bulharsku jich bylo v té době pouze 82.

Poděkování

Příspěvek je výstupem projektu FOOD – CT- 003375 a QG 50034

Použitá literatura

Commission Européenne (2005) Organic farming in the EU. Bruxelles, 30p

FiBL (2006) Statistics on Organic Farming in Europe <http://www.organic-europe.net>

Radics L. (2006) Summarised results of CHANNEL project. Szaktudás Kladó Ház, Budapest, 110p.

www.sixtytwo.biz.

www.organic-market.info

www.bio-markt.info

Adresa autora

Jana Kalinová	
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zemědělská fakulta, katedra agroekologie Studentská 13, 370 05 České Budějovice	Tel.: +420 38 777 2430 Fax: +420 38 777 2431 e-mail: janak@zf.jcu.cz